

PENSIYA TA'MINOTI TIZIMINI ISLOH QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Amirov Turdiqu'l Tuychiyevich

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

O'zbekiston Respublikasida pensiya ta'minoti tizimi mamlakatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Pensiya tizimi, fuqarolarning ijtimoiy himoyasini ta'minlash, ularning qarilik va nogironlik kabi holatlarda moddiy yordam olishlarini kafolatlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tizimni yanada takomillashtirish, fuqarolarga xizmat ko'rsatish sifatini oshirish, pensiyalarni adolatli va barqaror ta'minlash muhim vazifa bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, aholi yoshining o'sishi va ijtimoiy xavfsizlik tizimlarining yanada rivojlanishi davrida pensiya tizimini isloh qilish zarurati kundan-kunga ortib bormoqda.

Pensiya tizimi har bir davlatda fuqarolarning ijtimoiy himoyasining asosiy shakllaridan biri bo'lib, ular davlat tomonidan ajratiladigan pensiya va boshqa ijtimoiy yordamlar orqali moddiy ta'minotga ega bo'ladilar. O'zbekiston Respublikasida ham pensiya tizimi davlat tomonidan kafolatlangan ijtimoiy yordamning ajralmas qismi bo'lib, asosan, ikki yo'nalishda amalga oshiriladi: mehnat pensiyasi va ijtimoiy pensiya (nogironlik, bolalik, oila a'zolarining o'limi va h.k.). Ushbu tizimning samarali ishlashi fuqarolarning ijtimoiy xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ayniqsa, mamlakatda demografik o'zgarishlar, iqtisodiy rivojlanish va aholining qarish jarayoni mavjud ekan, pensiya tizimini takomillashtirish zarurati kundan-kunga ortmoqda.

O'zbekistonda pensiya tizimining islohotlari, mamlakatning ijtimoiy siyosati va iqtisodiy rivojlanish jarayonlari bilan chambarchas bog'liqdir. O'zbekistonda demografik o'zgarishlar, ayniqsa, pensiya yoshiga yetgan shaxslarning sonining ortishi, hamda iqtisodiy o'sishning ijtimoiy himoya tizimiga ta'siri pensiya tizimi islohoti uchun katta ahamiyatga ega. Bunday sharoitda, pensiya tizimi nafaqat

zamonaviy talablar, balki aholi ehtiyojlariga javob beradigan, yuqori samaradorlikka ega bo'lishi kerak.

Pensiya tizimining islohoti va takomillashtirilishi, ayniqsa, davlat byudjeti va iqtisodiy barqarorlikning oshishi, fuqarolarning iqtisodiy faolligini oshirishga, jamiyatda ijtimoiy tenglikni ta'minlashga yordam beradi. O'zbekiston hukumati tomonidan amalga oshirilayotgan iqtisodiy va ijtimoiy islohotlar, shu jumladan pensiya ta'minotini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar, davlat tomonidan ko'rsatilayotgan yordamlarning shaffofligini ta'minlashga, ishonchli va samarali tizimni yaratishga qaratilgan.

Xorijiy tajriba, ayniqsa, Skandinaviya davlatlarida amalga oshirilgan pensiya tizimi islohotlari O'zbekistonda ham qo'llanilishi mumkin. Masalan, Shvetsiya, Norvegiya va Daniyada pensiya tizimi aholining pensiya yoshiga yetgan shaxslariga taqdim etiladigan nafaqalarning faqat davlat tomonidan beriladigan qismini emas, balki, shuningdek, xususiy pensiya jamg'armalarini ham o'z ichiga oladi. Bu tizimda fuqarolar pensiya jamg'armalariga ixtiyoriy ravishda qo'shimcha mablag'lar kiritishlari mumkin, shuningdek, ularning pensiyalari har xil xususiy fondlar va jamg'armalar asosida shakllanadi.

Bunday tizimda, davlat pensiyasining bir qismi bazaviy ta'minot sifatida berilib, qo'shimcha mablag'lar fuqarolarning o'zlariga bog'liq bo'lgan xususiy jamg'armalar orqali to'planadi. Xususan, O'zbekistonning pensiya tizimi ham, ushbu tajriba asosida rivojlantirilsa, fuqarolarning pensiya ta'minotini yaxshilashga yordam beradi.

Shuningdek, Germaniya va Kanada kabi davlatlarda ham pensiya tizimi va jamg'armalari samarali boshqariladi, bunda davlat tomonidan nazorat kuchli bo'lib, fuqarolar uchun kafolatlangan yordamlar taqdim etiladi. Bu tajribalar, O'zbekiston uchun muhim qo'llanma bo'la oladi, ayniqsa, iqtisodiy barqarorlik va pensiya jamg'armalarining samarali ishlashi uchun zarur sharoitlar yaratiladi.

Hozirgi vaqtda O'zbekistonda pensiya tizimi, asosan, davlat tomonidan qaramog'ida, qaysi birgina jamg'armaga asoslanadi. Biroq, hozirgi tizimda ham mavjud bo'lgan kamchiliklar mavjud. Eng katta muammolardan biri bu pensiya

miqdorining pastligi va tizimda mavjud bo'lgan yuqori darajadagi ijtimoiy ajratishdir. Aholining ayrim qatlamlari, ayniqsa, kichik biznes vakillari va qishloq aholisining pensiya ta'minoti etarli emas. Tizimda mavjud bo'lgan boshqa muammo, pensiya to'lovlarining uzilishlari, jamg'armalar ustidan nazoratning zaifligi va ba'zi shaxslar tomonidan imtiyozlarning noto'g'ri taqsimlanishidir.

Shuningdek, pensiya tizimining islohoti uchun mavjud normativ-huquqiy hujjatlar va normativlar yetarli darajada samarali emas. Ularning yangilanishi va joriy etilishi kerak. Xususan, pensiya jamg'armalariga qo'yiladigan talablarga o'zgarishlar kiritilishi, sohada innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish zarur.

O'zbekistonning pensiya tizimini takomillashtirish uchun bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi kerak. Birinchidan, pensiya yoshini oshirish va shu bilan birga, pensiya miqdorining oshirishini ta'minlash zarur. Mamlakatda aholining yoshi o'sib borishi bilan, pensiya yoshiga yetgan shaxslarning soni ortadi, shu bois, yoshni oshirish masalasi dolzarb bo'lib turibdi. Ikkinchidan, pensiya jamg'armalarining samaradorligini oshirish kerak. Ularning ustidan mustahkam nazorat o'rnatilishi va ularning investitsiya faoliyatini yaxshilash zarur. Xususan, pensiya jamg'armalarining nafaqat davlat tomonidan, balki xususiy sektor tomonidan ham qo'llab-quvvatlanishi lozim.

Shuningdek, pensiya tizimini raqamlashtirish, barcha ma'lumotlarni onlayn tizimda kuzatib borish va tizimning shaffofligini ta'minlash zarur. To'rtinchidan, pensiya tizimining yirik qismini tashkil etadigan davlat jamg'armalariga mustahkam nazorat o'rnatish, ular ustidan ijtimoiy va moliyaviy nazoratni kuchaytirish kerak.

O'zbekistonda pensiya tizimining islohoti va takomillashtirilishi, aholi farovonligini oshirish, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va iqtisodiy barqarorlikni yaratish uchun zarurdir. Pensiya tizimining samarali ishlashini ta'minlashda mamlakatning demografik o'zgarishlari, iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy siyosatni inobatga olish zarur. Shu bois, xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlariga moslashtirish muhim ahamiyatga ega. Pensiya tizimi islohoti,

ayniqsa, fuqarolarning pensiya ta'minotini adolatli va barqaror ta'minlashda, ularning iqtisodiy va ijtimoiy faolligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonda pensiya ta'minoti tizimi islohotlari mamlakatning ijtimoiy siyosatida muhim o'rin tutadi. Bu tizim fuqarolarning ijtimoiy himoyasini ta'minlash, ularning hayot sifati va moddiy farovonligini oshirishda asosiy mexanizm hisoblanadi. Shu bilan birga, pensiya tizimi orqali jamiyatning turli qatlamlari, ayniqsa, qarilik va nogironlik kabi holatlarga duchor bo'lgan fuqarolar, ijtimoiy himoya orqali qo'llab-quvvatlanadi.

O'zbekistonda pensiya tizimini isloh qilish va takomillashtirish zarurati demografik o'zgarishlar, iqtisodiy rivojlanish va jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlarini hisobga olgan holda kundan-kunga ortib bormoqda. Hozirgi kunda pensiya tizimida mavjud bo'lgan muammolar, jumladan, pensiya miqdorining pastligi, tizimning samaradorlik jihatidan zaifligi va ayrim ijtimoiy guruhlariga taqdim etiladigan xizmatlarning noteng taqsimlanishi kabi masalalar, islohotlarning zarurligini yana-da oshiradi.

Xorijiy tajriba, xususan, Skandinaviya mamlakatlari va Germaniya, Kanada kabi davlatlarning pensiya tizimlari o'zbek tajribasini takomillashtirish uchun yaxshi yo'l-yo'riq bo'lishi mumkin. Ushbu tajribalardan kelib chiqib, pensiya tizimida xususiy sektorga ham ko'proq ishtirok etish, shuningdek, tizimning raqamlashtirilishi va shaffofligini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Pensiya tizimini takomillashtirish uchun amalga oshirilishi kerak bo'lgan chora-tadbirlar, jumladan, pensiya yoshini oshirish, pensiya jamg'armalarining samaradorligini oshirish, ularning investitsiya faoliyatini kuchaytirish va tizimni raqamlashtirish orqali barcha fuqarolarni adolatli va barqaror pensiya ta'minoti bilan ta'minlash mumkin. Bularning barchasi, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, fuqarolarning moddiy farovonligini oshirish, shuningdek, ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Shu bois, pensiya tizimi islohotlari nafaqat pensiya yoshiga yetgan fuqarolar uchun, balki butun jamiyat uchun ijtimoiy adolat va iqtisodiy rivojlanishni

ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Bu tizimning samarali ishlashini ta'minlash orqali O'zbekistonda ijtimoiy xavfsizlikni mustahkamlash, fuqarolarni ijtimoiy himoya qilish va ularning hayot sifatini yaxshilash mumkin bo'ladi.

Manbalar ro'yxati

1. Blöndal, S., & Scarpetta, S. (2020). "Pension Systems and Reforms in OECD Countries." OECD.
2. Jahon Banki (2020). "Uzbekistan: Social Protection and Pension Systems."
3. Muratov, S. (2019). "Pensiya ta'minoti tizimini isloh qilish bo'yicha O'zbekistonning strategik yo'nalishlari." O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti.
4. Shodiev, T. (2020). "O'zbekiston pensiya ta'minoti tizimi: muammolar va yechimlar." Tashkent: "Ijtimoiy rivojlanish" nashriyoti.
5. Tursunov, J. (2021). "Pensiya tizimi va ijtimoiy himoya: O'zbekistonning rivojlanish tendensiyalari." "Moliyaviy tadqiqotlar jurnali", 12(3), 45-67.
6. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) (2021). "Pension Systems and Demographic Changes."